

Лекція 6. Документація ЕЕ

1. Матеріали та документація ЕЕ
2. Еколого-експертні методи ЕЕ
3. Термін дії висновків ЕЕ
4. Порядок оскарження висновків ЕЕ

1. Матеріали та документація ЕЕ

Розділ ОВНС за структурою та змістом повинен відповідати вимогам ДБН А.2.2-1-95. На експертизу приймається документація, яка містить:

1. Загальну інформацію про об'єкт проектування. Зазвичай це пояснювальна записка, що містить короткий виклад інформації про заплановану діяльність, шляхи її здійснення, альтернативи запропонованої діяльності, аналіз можливих екологічних наслідків, заходи по забезпеченню нормального стану навколишнього середовища, оцінку ставлення громадськості до запропонованої діяльності.
2. Розділ, або том ОВНС (оцінка впливу діяльності на стан довкілля), який складається з таких частин:
  - 1) підстави для проведення ОВНС;
  - 2) фізико-географічна характеристика території розташування об'єкта, включаючи культурно-історичні пам'ятки, заповідники тощо.
3. Характеристика об'єкта проектування з оцінкою масштабів, ступеня інтенсивності впливів у звичайних та екстремальних умовах, прогнозуванням можливих аварійних ситуацій, переліку джерел імовірних впливів. У тому числі дані, які характеризують використання природних ресурсів території по роках (вода, ґрунти, надра), а також показники прогнозованих викидів і скидів.
4. Характеристика середовища, що зазнає впливу з детальною оцінкою сучасного (фонового) стану навколишнього середовища.
5. Екологічні наслідки щодо кожної зони можливого впливу чи конкретного використання ресурсу.
6. Заходи щодо повного запобігання або часткового обмеження негативного впливу запроектованої діяльності, щодо забезпечення нормативного стану території після її здійснення, пропозиції щодо мінімізації впливу на навколишнє середовище, ефективність та досконалість цих заходів.
7. Комплексна оцінка впливів на навколишнє середовище, оцінка сукупного впливу запроектованої діяльності та її конкурентоспроможних альтернатив на природне, техногенне і соціальне середовище, включаючи оцінку ступеня екологічного та економічного ризику даного проекту для населення.
8. Порівняльна характеристика альтернативних варіантів, включаючи нульовий варіант — “відмову від діяльності”.

Важливою частиною ОВНС є документально-розрахункова частина, яка обов'язково додається до основного розділу (тому). Це можуть бути розрахунки

ГДВ у повітря, ГДС у водне середовище, дані про можливе розповсюдження забруднень, про особливості динаміки природного, техногенного та соціального середовища (наприклад, про земле-, водо-, лісокористування), матеріали роботи з громадськістю, правила безпечного проведення підготовчо-будівельних робіт тощо.

Заява про очікувані екологічні наслідки запланованої діяльності, яка містить стислу інформацію про запроєктовану діяльність та ймовірні негативні наслідки впливу. Текст заяви про екологічні наслідки діяльності надсилається місцевим органам влади, друкується в газетах.

Згідно з нормами, до складу Заяви повинні у стислій, конкретній формі входити;

- > дані про мету і засоби здійснення проекрованої діяльності;
- > перелік найзначніших впливів на стан довкілля, їх інтегральна кількісна та якісна оцінка з урахуванням імовірних аварій і їх наслідків;
- > оцінка екологічного ризику проекрованої діяльності,
- > перелік заходів забезпечення нормативного стану довкілля;
- > перелік залишкових впливів;
- > зобов'язання замовника щодо здійснення проектних рішень відповідно до норм і правил охорони довкілля і вимог екологічної безпеки на всіх етапах будівництва та експлуатації об'єктів запроєктованої діяльності.

Крім того, до матеріалів можуть бути додані висновки відомчої екологічної експертизи та інші матеріали.

Вважається, що документація відповідає сучасним природоохоронним вимогам, якщо нею передбачається:

- > Вдале, з екологічної точки зору, розміщення об'єкта, яке не порушує меж існуючих територій природно-заповідного фонду, їх охоронних зон, земель, цінних ландшафтів; не потребує зайняття територій, перспективних для розробки родовищ корисних копалин; зайняття значних (більше 10 га) площ лісів 1-ї групи, орних земель, багаторічних насаджень; замиву чи засипки акваторій природних водойм і штучних водоймищ, переносу чи спрямлення ділянок русел річок, обвалування заплав та виконання на них гідромеліоративних робіт, що можуть суттєво змінити природний стан цих територій; враховує характеристики рози вітрів щодо найближчих населених пунктів і міської забудови.
- > Компактне, раціональне розташування (економне використання земель).
- > Застосування досконалих енергозберігаючих, мало- та безвідходних технологій виробництва, що забезпечують комплексне використання ресурсів, особливо корисних копалин.
- > Раціональне використання водних ресурсів (повторне використання води, забезпечення ефективної очистки стічних вод, застосування раціональних технологій на меліоративних системах).
- > Застосування високоефективних досконалих пило-газоочисних споруд, здатних забезпечити неперевищення встановлених показників ГДК забруднюючих речовин.
- > Забезпечення максимально можливої утилізації всіх видів відходів, що утворюються на підприємстві в процесі її виробничої діяльності, в тому числі

шляхом передачі їх для переробки чи екологічно безпечного поховання.

> Максимально можливе збереження існуючих зелених насаджень, відновлення порушених і створення нових, виконані заходів по охороні тваринного світу (включаючи рибоохоронні заходи).

> Надійний захист довкілля від шкідливого впливу фізичних факторів — шуму, вібрації, електромагнітних полів, ультра- та інфразвуку.

> Альтернативність діяльності, що запланована (альтернативних видів діяльності, місцезнаходження об'єкта, виробничих процесів, часу виконання проекту, способу видалення відходів, використаних ресурсів, естетичного впливу). Порівняння її очікуваним альтернативам, в тому числі можливість нульовий варіанта (відмова від діяльності).

> Дотримання історико-культурних та етнічних інтересів населення.

Окрім того, в проекті повинен бути оцінений ступінь екологічного ризику існування запроєктованого об'єкта та перспективи сталого розвитку регіону. Проект може бути повернутий на доопрацювання, якщо він має недопустимий рівень ризику – 10^{-6} .

Висновки державної екологічної експертизи повинні містити оцінку екологічної допустимості і можливості прийняття рішень щодо об'єкта екологічної експертизи та враховувати соціально-економічні наслідки.

Створення еколого-експертного висновку - завершальна та відповідальна частина еколого-експертного процесу. Впродовж підготовки та складання заключних актів еколого-експертної процедури необхідно дотримуватись низки нагальних та соціальних вимог до форми, побудови структури та розкриття змісту еколого-експертного висновку.

Висновок екологічної експертизи проектів (рис 6.1) складається тільки у письмовій формі відповідно до норм та правил діючих нормативних актів та рекомендацій. Загальні вимоги до висновків екологічної експертизи викладені у ст. 43 Закону “Про екологічну експертизу”, зокрема до державної (ст. 39) та громадської (ст. 42). До основних вимог висновку екологічної експертизи належать:

- інформація, що викладена у висновку, повинна бути місткою та зрозумілою для зацікавлених осіб і такою мовою, яка заперечує будь-яку двозначність тлумачення;

точні та грамотні формулювання, повні та аргументовані за змістом;

- основні питання, що розглядались на кожному етапі, необхідно висвітлити об'єктивно та детально.

Висновки екологічної експертизи складаються зі **вступної (протокольної), констатуючої (описової) та заключної (оціночно-узагальнюючої)** частин.

У вступній частині містяться дані про орган, що проводив екологічну експертизу, склад експертів, час проведення, найменування об'єкта екологічної експертизи, його кількісні і якісні показники, відомості про виконавців і замовників екологічної експертизи та про орган, який приймає рішення щодо реалізації об'єкта екологічної експертизи.

В констатуючій частині подається коротка характеристика видів

запланованої чи здійснюваної діяльності, її впливу на стан навколишнього природного середовища, здоров'я людей, ступеня екологічного ризику та відповідних заходів, спрямованих на нейтралізацію і запобігання цьому впливу, забезпечення вимог екологічної безпеки, охорону навколишнього середовища, раціональне використання та відтворення природних ресурсів.

У заключній частині містяться узагальнена оцінка об'єкта екологічної експертизи, зауваження і пропозиції щодо вдосконалення обґрунтування його екологічного впливу, висновки щодо схвалення, повернення на доопрацювання чи відхилення його від подальшого еколого-експертного розгляду з посиланням на відповідні нормативні документи та щодо можливості прийняття рішення про подальшу реалізацію об'єкта екологічної експертизи.

Позитивні висновки державної екологічної експертизи після затвердження їх спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів чи його органами на місцях є підставою для відкриття фінансування проектів і програм запланованої діяльності.

Реалізація проектів і програм чи діяльності без позитивних висновків державної екологічної експертизи **забороняється**.

В разі негативної оцінки об'єктів державної екологічної експертизи замовник зобов'язаний забезпечити їх доопрацювання відповідно до вимог еколого-експертного висновку і своєчасну передачу матеріалів на додаткову державну екологічну експертизу.

2. Еколого-експертні методи ЕЕ

Процедура експертної оцінки доволі складна й багатогранна. При здійсненні екологічної експертизи застосовують велику кількість різноманітних методів.

Ці методи можна розділити на такі групи:

1. **Методи ідентифікації** допомагають виявити характеристики та екологічні параметри, які необхідно дослідити в ході експертизи.
2. **Методи здоров'я даних** допомагають отримати повну характеристику стану довкілля.
3. **Методи прогнозування та оцінювання** допомагають отримати величини ймовірного впливу діяльності на довкілля, спрогнозувати подальший розвиток навколишнього середовища.
4. **Методи управління** дозволяють управляти ходом дослідження, проводити консультації з громадськістю, керівниками державних органів тощо.
5. **Методи прийняття рішень.**

Критеріями вибору методу можуть бути й основна мета експертизи, й об'єктивність методу, й якість та наявність даних, і, звичайно, економічна доцільність.

Методи ідентифікації

Серед методів ідентифікації найбільш популярні такі:

- > Метод матриць (матриця Л.Леопольда та ін.);
- > Контрольні листки;
- > Метод поточкових діаграм та сітьових графіків (Соренсена);
- > Метод аналізу карт (картографічний);
- > Метод побудови схем причинно-наслідкових зв'язків;
- > Метод імітаційного моделювання і математичних моделей.

Методи прогнозування - це способи отримання науково обґрунтованих даних про майбутній стан довкілля. До них відносять метод екстраполяції, метод аналогій, метод ландшафтно-генетичних рядів. Найбільш поширеним методом прогнозування є **метод фізико-географічної екстраполяції** - продовження раніше установлених тенденцій на його часову динаміку в майбутньому. Метод має значні обмеження у використанні, оскільки дає надійні результати лише при умові незмінності факторів.

Метод аналогій застосовують, якщо під впливом одних і тих самих або подібних чинників формуються генетично близькі природні або природно-техногенні комплекси. В гідрологічних, гідроекологічних розрахунках часто користуються методом аналогій, підбираючи для аналізу режиму недослідженої ріки більш досліджену ріку-аналог, що знаходиться в подібних (аналогічних) умовах формування стоку.

Метод ландшафтно-генетичних рядів ґрунтується на аналізі рядів спряжених комплексів, зміни яких у просторі відображають послідовність їх еволюції в часі. Недолік: прогноз може бути поширений тільки на конкретну територію.

Методи оцінювання

Методи експертних оцінок найбільш різноманітні. Слід розрізняти

методи отримання кількісних оцінок та якісних оцінок. До методів отримання якісних оцінок відносять:

- *Метод парних порівнянь* (експерту послідовно надають пари альтернатив (факторів) і для кожної пари експерт вказує кращу, переважаючу);
- *Метод ранжування* (експерту пропонують весь набір альтернатив зразу і він їх ранжує за принципом, яка альтернатива більш переважаюча);
- *Метод матриці Б.Кларка*. На основі відомостей про проект та показників стану довкілля будують матрицю і знаходять точки можливої взаємодії, на які необхідно звернути увагу в подальших дослідженнях.

Для отримання кількісних оцінок застосовують *метод безпосередньої оцінки*, коли в балах оцінюють усі альтернативи зразу; *метод середньої точки* застосовують, якщо альтернатив дуже багато.

Метод математичного моделювання — виявлення чинників, що визначають формування процесу, встановлення зв'язків між ними та показниками цього процесу.

Одним із найважливіших завдань при вивченні складних систем, наприклад таких, як екологічні системи, є побудова найбільш ефективних моделей, які описують стан частин системи в динаміці. Довгий час переваги надавались лінійним та одновимірним моделям, що пояснювалося такими причинами: простотою проведення експерименту; малою трудосмістю обробки даних; відсутністю практичної необхідності високоточних результатів; доброю розробленістю математичного апарату для обґрунтування достовірності результатів. Розвиток обчислювальної техніки дозволив дослідникам відкривати закони, які описуються багатовимірними нелінійними моделями. Широке розповсюдження отримало використання статистичних методів опису складних закономірностей.

Зауважимо, що жоден із методів, навіть ті, ідо базуються на безпосередніх вимірах, не можуть повністю і точно охарактеризувати майбутній розвиток екосистеми. Це пов'язано з недостатністю знань про закономірності розвитку природи, суспільства, їх взаємозв'язки, непередбачуваністю ряду процесів, іншими суб'єктивними та об'єктивними причинами.

3. Термін дії висновків ЕЕ

Висновки державної екологічної експертизи обов'язкові до виконання, висновки ж громадської чи іншої екологічної експертизи мають рекомендаційний характер і можуть бути враховані при проведенні державної експертизи, а також при прийнятті рішень щодо подальшої реалізації об'єкта екологічної експертизи.

Позитивний висновок державної екологічної експертизи дійсний протягом трьох років від дня його видачі.

Якщо за цей час не розпочато реалізацію рішення щодо об'єкта державної екологічної експертизи, то гін підлягає новій державній екологічній експертизі.

Принципово негативний висновок - безстроковий.

Висновок, згідно з яким документація направлена на доопрацювання, діє до того часу, доки вимоги не будуть виконані.

4. Порядок оскарження висновків ЕЕ

Висновки державної екологічної експертизи можуть бути визнані недійсними в судовому порядку в разі:

- 1) порушення вимог законодавства про проведення державної екологічної експертизи;
- 2) недотримання державних санітарних норм, правил, гігієнічних нормативів, будівельних норм і правил, вимог щодо охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки;
- 3) неврахування важливих достовірних відомостей про стан екологічної ситуації, що склалася в районі (місці) реалізації об'єкта екологічної експертизи, який може негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, природних ресурсів, здоров'я людей;
- 4) порушення прав учасників еколого-експертного процесу, якщо це призвело до неправдивого висновку екологів експертизи.

Рішення, прийняті відповідними органами на підставі висновків державної екологічної експертизи, можуть бути оскаржені заінтересованими юридичними особами до відповідних вищих органів протягом місяця від дня їх прийняття, а в результаті незгоди з рішеннями цих органів - в судовому порядку відповідно до законодавства України.

Оскарження висновків державної екологічної експертизи. Юридичні особи, зацікавлені в спростуванні висновків державної екологічної експертизи або їх окремих положень, подають обгрунтовану заяву до відповідних Рад, органів державної виконавчої влади, державної екологічної експертизи та інших органів, які приймали рішення про проведення такої експертизи. У разі відмови у розгляді заяви вони мають право звернутися до суду з позовною заявою. Оскарження висновків державної екологічної експертизи не припиняє їх дії.